

Brončanodobni dječji grob iz špilje Gudnja

U ranijim prapovijesnim i povijesnim razdobljima kada je čovjek više živio u skladu s prirodom, sve što je nepoznato, mračno i tajnovito, izazivalo je strah i poštovanje. Špilje i jame zasigurno su ulazile u kategoriju „nepoznatoga“, ali isto su tako predstavljale ulaz u „Veliku majku“, u „majku zemlju“, u svojem punom i najširem mitološkom, sakralnom, profanom, ali i pogrebnom kontekstu. Svijet mrtvih je u podzemlju, duše mrtvih su u podzemlju, a ima li bolje poveznice između svjetova od jama i špilja? Stoga je sasvim logično da su špilje i jame korištene kao nekropole ili mjesta pojedinačnoga pokopa kroz sva prapovijesna razdoblja, bez obzira da li je riječ o primarnom ili sekundarnom pokopavanju. Jedna od takvih je i špilja Gudnja.

Slika 1. Špilja Gudnja, položaj ulaza u špilju

Foto: D. Perkić

Nalazi se na poluotoku Pelješcu, u blizini Stona, iznad naselja Česvinica, u masivu brda Porače, na nadmorskoj visini od 400 m. Špilja je veličine oko 33 x 20 m. Sastoji se od jedne velike dvorane s ulazom okrenutim prema jugu, širine oko 15 m i visine do 5 m. U arheološkom smislu prvi ju je otkrio Vladimir Miroslavljević, a sustavna arheološka istraživanja obavljena su u razdoblju od 1963. do 1968., pod vodstvom Spomenke Petrak, tadašnje kustosice Dubrovačkih muzeja. Manja, revizijska istraživanja obavio je 2004. Brunislav Marijanović s Odjela za arheologiju Filozofskoga fakulteta u Zadru. Navedena istraživanja rezultirala su izložbom

„Gudnja – višeslojno prapovijesno nalazište“ i pripadajućim katalogom objavljenim 2005. godine.

Bez sumnje može se reći da je Gudnja jedno od najpoznatijih prapovijesnih arheoloških nalazišta na istočnoj jadranskoj obali. Kao takva, nezaobilazna je točka u proučavanju bilo kojega prapovijesnog razdoblja. Korištena je kroz duža ili kraća vremenska razdoblja, kao povremeno stanište u razdoblju od 6100. do 1500. god. pr. Kr. te kasnije sporadično kroz 3. i 2. st. pr. Kr. Dakle, pećina je bila mjesto života u svim svojim kulturnim i kronološkim različitostima.

Slika 2. Špilja Gudnja, unutrašnjost špilje

Foto: D. Perkić

Međutim, tijekom istraživanja 1963.–1968. pronađen je i jedan dječji grob koji nije spomenut u dosadašnjoj literaturi. Zahvaljujući signaturi (zapis o položaju nalaza), pronađenoj u kutiji zajedno s kostima, bilo ga je moguće smjestiti u prostor špilje. Grob je nađen nasuprot ulaza, u sjevernim dijelovima špilje, na dubini od 10–20 cm od površine, u okviru prvih otkopnih slojeva. Osteološki ostaci poslani su u Institut za antropologiju u Zagrebu, gdje je dr. sc. Mario Novak proveo standardnu bioarheološku analizu, a jedan uzorak nadlaktične kosti poslan je na radiokarbonsku analizu (^{14}C) radi određivanja starosti kostiju i cijelog groba. Dobiveni datum smješta ukop u srednje brončano doba odnosno u razdoblje između 1505. i 1415. god. pr. Kr.

Bioarheološka analiza ljudskih koštanih ostataka iz Gudnje pokazala je kako se ovdje radi o ostacima najmanje tri osobe. Naime, u grobu su, osim velikoga broja životinjskih kostiju i školjaka, pronađeni i gotovo kompletan kostur novorođenčeta (starost u trenutku smrti bila je između tri i četiri tjedna), ali i vrlo parcijalni ostaci (kosti potkoljenice) još dva djeteta: riječ je o fetusima starim 34 i 39 lunarnih tjedana.

Slika 3. Kompletno sačuvan kostur novorođenčeta iz Gudnje (foto M. Novak)

Foto: M. Novak

Slika 4. Životinjske kosti i školjke pronađene u ukopu iz Gudnje

Foto: M. Novak

Slika 5. Usporedba goljeničnih kostiju tri djeteta iz Gudnje (najveća pripada novorođenčetu, srednja fetusu starosti 39 lunarnih tjedana, a najmanja fetusu starosti 34 lunarna tjedna

Foto: M. Novak

Ovakav nalaz dječjega groba s ostacima najmanje tri individue - novorođenčeta i dva fetusa, baca sasvim novo svjetlo na lokalitet Gudnja, ali i na poznavanje dijela pogrebnih običaja prapovijesnih stanovnika na našem području. Špilja Gudnja neupitno je korištena kao mjesto posljednjega počivališta, za sada, samo za one najmlađe individue. Međutim, uz nove spoznaje, javljaju se i brojna nova pitanja.

Kao prvo, na osnovi položaja u kulturnoj stratigrafiji iskopanih slojeva, ali i tipološko-oblikovnim karakteristikama ulomaka keramičkih posuda, poznato nam je da je špilja korištena kao izvjestan oblik staništa od najranijih neolitičkih razdoblja, pa sve do srednjega brončanog doba, te nakon izvjesnoga prekida, opet tijekom helenističkoga razdoblja u 3.–2. st. pr. Kr. Međutim, keramičke nalaze iz srednjega brončanog doba ne možemo tako usko i egzaktno datirati kao i kosti. Stoga ostaje pitanje je li se špilja kao naselje koristila zaključno sa srednjim brončanim dobom, nakon čega se koristi u svrhu pokopavanja dječjih individua? Dakle, prvo kao naseobinski lokalitet, a nakon toga i kao nekropola (ili pojedinačni ukop). Ili je tijekom srednjega brončanog doba špilja korištena istovremeno i kao stanište i kao mjesto ukopa, pa se onda može govoriti o ritualnim dječjim ukopima i simboličkoj zaštiti živih?

S obzirom na ograničene podatke o okolnostima nalaza, ne možemo sa sigurnošću znati je li riječ o jednom grobu s tri ukopa ili tri groba s tri pojedinačna ukopa na vrlo malom prostoru. Također, bez obzira na broj grobova, ne znamo jesu li sve tri osobe ukopane u isto vrijeme ili kroz duži niz godina. Postoji mogućnost da se to definira kroz radiokarbonsko datiranje uzoraka dvije preostale individue (fetusa), no u slučaju sličnih raspona u datiranju, opet ne bi mogli uže odrediti trenutak ukopa.

Vidjeli smo da je u Gudnji riječ o novorođenčetu te dva fetusa. Sve do nedavno, a pogotovo u prapovijesnim razdobljima, smrtnost djece i novorođenčadi bila je izuzetno velika jer su djeca, pogotovo ona iz najmlađih dobnih skupina, bila najugroženiji dio populacije. Stoga možemo pretpostaviti da je uzrok smrti povezan uz komplikacije u trudnoći i/ili pri porodu, ali točan uzrok smrti i razlog ukopa u špilji, u ovome trenutku ne možemo rekonstruirati sa sigurnošću. I dalje ostaje pitanje gdje su pokopane ostale odrasle osobe prapovijesne zajednice kojoj su pripadala ta djeca. Za najvažnije članove pretpostavljamo gomile kao mjesto ukopa, no postavlja se pitanje gdje su pokopani ostali pripadnici ove zajednice.

U svakom slučaju, potrebne su daljnje aktivnosti na obradi osteoloških nalaza iz špilje Gudnja pomoću kojih ćemo možda dobiti bar neke od odgovora na navedene nepoznanice. Kao prvo, potrebno je obaviti re-evaluaciju koštanoga materijala iz Gudnje, odnosno provjeriti da li među životinjskim kostima eventualno još ima i ljudskih. Uz to, potrebno je provesti i radiokarbonsko datiranje kostiju dva preostala fetusa. Analiza drevne DNK uz pomoć koje će se utvrditi spol, eventualna rodbinska povezanost, ali i populacijska pripadnost tih osoba, kao i analiza stabilnih izotopa ugljika i dušika s ciljem rekonstrukcije prehrane djece i majki, trenutno su u tijeku.

Kustos dr.sc. Domagoj Perkić